

Drieslag van Biesta in beweging

Een poging tot begrip

De aanleiding voor deze tekst begint in de jaren negentig met het verschijnen van twee praktijkboeken voor het bewegingsonderwijs in het basisonderwijs; *Basislessen bewegingsonderwijs* (1990) en het *Werkboek Bewegingsonderwijs voor de basisschool* (1988). Hierna 'basislessen' en 'werkboek' genoemd. Beide boeken zorgden voor vernieuwing in onze vakwereld. Beide boeken legden andere accenten en daardoor ontstond een visie-strijd. Twee (mede)auteurs van deze boeken, Wim van Gelder en Chris Hazelebach, vonden het na 35 jaar tijd om te zoeken naar meer onderling begrip. Al snel bleek dat de overeenkomsten groter zijn dan de verschillen. Tijdens de studiedag van 'Alles in beweging' op 29 mei 2024 in Amersfoort gingen beide schrijvers tijdens een masterclass met elkaar in gesprek. Hieronder een korte terugblik op deze presentatie en een pleidooi voor eenvoudige begrippen om de drie domeinen van Biesta (2011) binnen het bewegingsonderwijs te duiden (zie figuur 1). Deze doeldomeinen vormen de gemeenschappelijke basis om onderlinge visieverschillen beter te begrijpen.

| Bastiaan Goedhart, Wim van Gelder en Chris Hazelebach

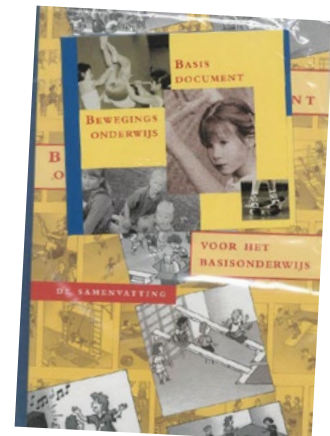
Het begin van vernieuwing

In de jaren tachtig heeft SLO met de bronnenboeken 'Spel' en 'Gymnastiek', een belangrijke stimulans gegeven voor vernieuwd beweegaanbod. In die tijd werd in het basisonderwijs vaak eenvoudige sportactiviteiten gegeven. Basislessen en het werkboek vermethodiseerde de nieuwe activiteiten,

zodat ze beter toepasbaar werden voor de leerkrachten. Beide methoden legden eigen accenten. Eenvoudig geduid is de kracht van basislessen de voorgestelde materiaalopstellingen die uitdagend gemaakt kunnen worden voor alle groepen en geschreven was voor groepsleerkrachten - die op dat moment 50 tot 75 procent van



alle lessen bewegingsonderwijs in Nederland gaven - en beginnende vakleerkrachten. De kracht van het werkboek was de ordening van het aanbod in betekenisgebieden en de verschillende uitbouwfactoren. De visiestrijd in het bewegingsonderwijs ging bijvoorbeeld over de mate waarin kinderen meer of minder structuur nodig hadden. Ondertussen is het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs (Mooij et al., 2011) verschenen waarin de invloed van beide visies terug te vinden zijn.



Gert Biesta

Gert Biesta is een invloedrijke Nederlandse onderwijsfilosoof en pedagoog, bekend om zijn kritische benadering van onderwijsdoelen en -praktijken. Hij introduceerde het concept van de drie doeldomeinen van onderwijs: kwalificatie, socialisatie en subjectificatie. Biesta bekritiseert de overmatige focus op 'leren' in het onderwijsdiscours en pleit voor een herwaardering van 'onderwijzen'. Zijn werk heeft een aanzienlijke impact gehad op onderwijsdebatten en -beleid, waarbij hij benadrukt dat onderwijs niet alleen gericht moet zijn op meetbare resultaten, maar ook op de vorming van de persoon en diens plaats in de samenleving. (zie *artikel*: Interview Gert Biesta in LO Magazine 8, 2023 (Van Mossel, 2023)).



Terugkijkend op deze begintijd valt op dat Wim en Chris vooral gericht waren op het schrijven voor leerkrachten in het werkveld. Daarmee onderscheiden ze zich van opleidingsdocenten die vooral gericht zijn op studenten en van wetenschappers die meestal voor elkaar schrijven. Opleiders zijn verbonden aan een specifieke opleidingsvisie en hebben veel tijd om kennis over te dragen aan studenten. Wetenschappers moeten in een artikel of proefschrift andere wetenschappers met verwijzingen overtuigen of de conclusies van hun onderzoek een zekere geldigheid hebben. Wim en Chris proberen met boeken, workshops, cursussen en artikelen leerkrachten in de praktijk te overtuigen dat er nieuwe ontwikkelingen in hun eigen bewegingsonderwijs mogelijk zijn. Deze drie perspectieven van opleider, wetenschapper en praktijkschrijver zorgen voor verschillende begrippen (taalspelen) om inzichten over te dragen. De wetenschapstaal is anders dan de opleidingstaal of de praktijktaal. Dit artikel is een poging tot begrip in de praktijktaal.

Gemeenschappelijke onderwijsvisie

Ooit stonden Wim en Chris samen in de gymzaal om een brugklasles te

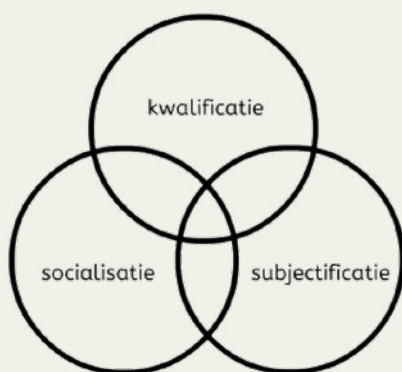
geven. Wat opviel was dat ze alle twee wel goede leerhulp konden geven, maar dat ze het net iets anders deden. Die verschillen hadden meer met persoonlijke voorkeur te maken dan met het effect. Als vakidioten was het prachtig om eindeloos te discussiëren over die kleine verschillen. Deze discussies zijn leerzaam, maar de bedoeling van de samenwerking was om een voorbeeld-brugklasles te filmen en dan gaat het niet om de details. Ze wilden met de beelden laten zien dat het in de brugklas niet alleen gaat om het bewegen verbeteren, maar om het mixen van de drie doelgebieden: dus ook om de doelgebieden ‘bewegen regelen’ en ‘bewegen beleven’. Deze drie begrippen komen uit het Basisdocument voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs (Brouwer et al., 2007) en worden daar ‘sleutels’ genoemd. Later werd het laatste doelgebied vertaald naar ‘bewegen waarderen’. Deze driedeling voor bewegingsonderwijs heeft verwantschap met de drie doeldomeinen van Biesta: kwalificatie, socialisatie en subjectificatie.

Terug naar het gesprek tussen Wim en Chris over hun gemeenschappelijke visie. Hun vooronderstelling

is dat vroeger in het werkveld het doeldomein ‘bewegen verbeteren’ de belangrijkste was en dat de andere twee te weinig aandacht kregen. Ook het basisdocument, basislessen en het werkboek leggen vooral het accent op ‘bewegen verbeteren’. Tijden veranderen en tegenwoordig vraagt onderwijs om meer inzicht in hoe de kinderen het bewegen beleven en waarderen en hoe de groep met elkaar samenwerkt.

De gemeenschappelijke onderwijsvisie van Wim en Chris is dat in het bewegingsonderwijs alle drie de domeinen even belangrijk zijn. Om deze visie voor het werkveld inzichtelijker te maken is het belangrijk goede begrippen te kiezen voor de doeldomeinen. De wetenschappelijke begrippen van Biesta (kwalificeren, socialiseren en subjectificatie) vragen filosofische kennis om deze te snappen. De begrippen bewegen verbeteren, regelen en waarderen zijn beter te begrijpen, maar hebben het gevaar dat het woord ‘verbeteren’ meer status krijgt dan regelen en waarderen. Dit is de reden waarom Wim en Chris kiezen voor drie eenvoudige begrippen die makkelijker te onthouden en meer gelijkwaardig zijn: beweegvorming, groepsvorming en persoonsvorming (zie figuur 2). Bovendien zijn deze drie cirkels goed toepasbaar op andere vakgebieden in het onderwijs, waarbij beweegvorming binnen muziekonderwijs bijvoorbeeld ‘muzikale vorming’ heet.

Figuur 1 Doeldomeinen van Biesta



Figuur 2 Beweegvorming, groepsvorming en persoonsvorming



Daar waar de drie cirkels elkaar overlappen vindt de kunst van het lesgeven plaats. Alle drie de domeinen zijn altijd gelijktijdig van belang, maar in de praktijk kan de leerkracht niet aan alle domeinen tegelijkertijd aandacht besteden. Het is afhankelijk van wat er tijdens de les gebeurt, welk domein meer of minder aandacht nodig heeft. Niet alleen de gebeurtenis is bepalend ook de persoonlijke voorkeur van de leerkracht heeft invloed op wat zinvol is. Een leerkracht die veel verstand heeft van bewegevorming kan - door een mooi beweegvoorbeeld - invloed hebben op de sfeer in de groep (dus heeft invloed op groepsvorming). Een meer groepsgerichte leerkracht kan met een verhaal voor een sfeer zorgen dat een leerling zich persoonlijk veilig voelt en vaker en met meer inzet gaat bewegen, waardoor leerkansen groter worden (dus heeft invloed op persoonsvorming).

Verschillen binnen de gemeenschappelijke visie

Elke leerkracht is anders en geeft op een andere manier aandacht aan de drie domeinen. Een leerkracht die zelf meer van spel houdt, heeft een ander beeld op bewegevorming dan iemand die van dansen houdt. Het gevaar ontstaat dat de discussie beperkt blijft binnen één domein, bijvoorbeeld de discussie over bewegevorming vanuit de leerlijnen (basisdocument) of de grondvormen van bewegen (o.a. schijf van 10 van ASM). Deze discussie kan binnen een wetenschappelijke discipline of een opleidingsperspectief relevant zijn, maar is voor vakleerkrachten minder belangrijk. De verschillende visies binnen bewegevorming zijn vooral interessant vanwege het effect op de andere twee domeinen. Een technische opvatting van bewegevorming, maakt het lastiger om tijdens de les de overstap te maken naar het doeldomein persoonsvorming. Binnen de topsport waar een trainer dagelijks met een sporter werkt, ligt dit anders, dan is er voldoende tijd voor persoonlijke aandacht naast de technische aandacht.

Voor de praktijk is het belangrijk dat de domeinen zo uitgewerkt worden dat een leerkracht eenvoudig de

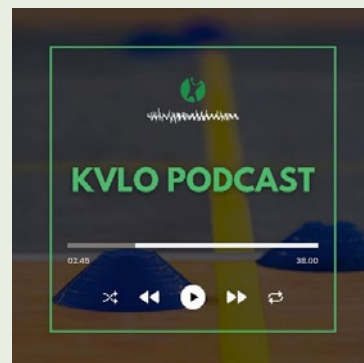
overstap kan maken vanuit het ene naar het andere domein. Dit is terug te vinden in teksten van Wim (2021) over de persoonlijke behoefte van de leerlingen en met extra aandacht voor kinderen met motorische achterstanden. Chris heeft vanuit het domein groepsvorming een aanzet gegeven voor een praktische uitwerking in het boek Samen bewegen regelen (Hazelebach et al., 2023). De praktische uitwerking van groepsvorming en persoonsvorming zorgt dat met een ander perspectief naar bewegevorming kan worden gekeken. Bijvoorbeeld vanuit persoonsvorming is het beter om een schuine judo-rol eerder en vaker aan te bieden. Een schuine rol is voor alle kinderen sneller haalbaar, en daardoor eerder positief beleefbaar (Van Gelder, 2019; 2022). Bovendien is deze schuine koprol verder uitbouwbaar voor de goede bewegers naar een symmetrische koprol, zoals dat wordt geleerd op de turnvereniging.

Wim en Chris hopen dat het werkveld deze eenvoudige begrippen van de drie domeinen gaat gebruiken, waardoor het makkelijker wordt om met elkaar het gesprek aan te gaan over wat de onderlinge verschillen zijn. Dat is zeker van belang voor vakgroepen in het werkveld, waar de verschillende vakleerkrachten op verschillende (alo-)opleidingen zijn opgeleid. De acceptatie van de drie domeinen en de individuele interpretatieverschillen daarbinnen zorgen voor een meer gemeenschappelijke vakgroepsvisie. De eenvoudige termen beweeg-, groeps- en persoonsvorming kunnen daarbij van dienst zijn.

Hoe verder

In het gesprek tussen Wim en Chris kwam ook het verschil tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs aan de orde. Het accepteren van de drie domeinen en dat deze domeinen even belangrijk zijn, is een belangrijke eerste stap om bijvoorbeeld het bewegingsonderwijs in de brugklas beter te laten aansluiten bij het basisonderwijs. Acceptatie van eenvoudige begrippen is ook voor wetenschappers en opleiders van belang. Zo kan er meer gemeenschappelijkheid ontstaan in het werkveld. Daarbij past de discussie

of bewegevorming, groepsvorming en persoonsvorming even belangrijk zijn in bewegingsonderwijs. Volgens de schrijvers van dit artikel wel. ●



Naast dit artikel is hierover ook een podcast met Chris Hazelebach en Wim van Gelder.

Scan of klik *hier* naar alle podcasts van de KVLO. Of ga rechtstreeks naar alle podcasts van de KVLO op *Spotify*.



podcasts



Spotify



Bronnen

Scan of klik *hier* naar de bronnen



Contact

CA.Hazelebach@windesheim.nl
Chris Hazelebach was opleidingsdocent aan de Calo

Wim van Gelder is opleider en mede-eigenaar van Alles in Beweging, Platform Dynamische Schooldag en Stimuliz
Bastiaan Goedhart is opleidingsdocent op de Pabo in Haarlem

Kernwoorden

doeldomeinen, bewegevorming, groepsvorming, persoonsvorming, Biesta